

Вікторія Конограй

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ В СИСТЕМУ ВИЩОЇ ОСВІТИ КРАЇН БАЛТІЇ

В умовах становлення сучасного суспільства спостерігаються тенденції до інтеграційних освітніх процесів, визначених Болонською угодою, які впливають на розвиток та модернізацію вищої освіти не лише в Україні, а й у всьому світі. Болонський процес передбачає об'єднання національних систем освіти і науки в європейський простір з єдиними вимогами, критеріями і стандартами, основними ознаками якого є якість освіти, мобільність студентів, викладачів, багатогранність і гнучкість змісту освітніх програм і технологій, їх реалізації з урахуванням національних традицій, автономії й академічних свобод вищих навчальних закладів. Болонський процес передбачає також структурне реформування національних систем вищої освіти країн Європи, зміни освітніх програм і відповідних інституційних перетворень у вищих навчальних закладах.

На сучасному етапі реформування вищої освіти в Україні, особливої актуальності набуває вивчення досвіду інших країн у здійсненні державної політики щодо впровадження принципів Болонського процесу, зокрема країн Балтії, які раніше, як і Україна, входили до складу Радянського Союзу, а сьогодні є повноправними членами Європейського Союзу.

Литва, Латвія та Естонія приєдналися до Болонського процесу у 1999 р. Однак, це приєднання не можна розглядати як початок реформ вищої освіти в цих країнах, а швидше продовження тих процесів, які переросли у загальноєвропейські. Як і в багатьох країнах центральної та східної Європи, початок реформ в системі вищої освіти країн Балтії розпочався з політичних змін у Європі наприкінці 1980-х – початку 1990-х років. Освітні реформи здійснювалися дуже швидкими темпами, оскільки маючи незначні території та обмежені природні ресурси, головним рушійним потенціалом цих країн є саме розвиток освіти та науки.

У всіх трьох країнах у цей період відбувається поділ вищої освіти на академічну та професійну, які мають різні завдання: «Мета вищої професійної освіти – підготовка людини до самостійної висококваліфікованої праці в конкретній галузі соціального життя, національної економіки, культури або охорони здоров'я. Мета академічної вищої освіти – підготовка людини для творчої діяльності в тій чи іншій галузі науки» [1]. Значний розрив між академічною та професійною освітою пізніше був визнаний занадто різким, тому відповідно до

принципів Болонського процесу були визначені заходи щодо їх зближення.

Ще до підписання Болонської декларації Латвія, і відповідно Литва та Естонія, мали наступну структуру системи вищої освіти. Академічна вища освіта – вже існувала система «бакалаврат–магістратура». Тривалість програм бакалаврату варіювалася від 3 до 4 років. Здобувачі бакалаврату могли або продовжити навчання за ступенем магістр, або обрати 1-2-річну програму професійного навчання. Тривалість навчання становила 5-7 років. Ступінь магістра давала право для вступу в докторантуру. Вища професійна освіта передбачала, що випускники середніх шкіл могли також обрати професійну навчальну програму мінімальним терміном 4 роки. Частина вищих професійних освітніх програм були «чисто професійними», вони надавали випускникам високу професійну кваліфікацію, але не готували їх для магістратури. Але частина професійних навчальних програм забезпечувала виконання мінімального стандарту для бакалаврату і випускники отримували професійну кваліфікацію та право на подальший вступ до магістратури [2].

В рамках Болонського процесу в країнах Балтії закріпилася трирівнева система вищої освіти: «бакалавр-магістр-доктор» [3]. В умовах розвитку багаторівневого навчання постає питання про створення та реалізацію національних програм підготовки на рівні бакалаврата та магістратури відповідно з європейськими вимогами до нових перспективних напрямів і спеціальностей [4, 92].

Однією з особливостей вищої освіти прибалтійських країн є надання автономії та академічних свобод вищим навчальним закладам, яка є обов'язковою передумовою для розвитку вищої освіти в сучасних демократичних суспільствах. Поряд з державними відкриваються також приватні вищі навчальні заклади.

Ще до входження в Болонський процес кредитна система освіти в Латвії, Литві та Естонії вже була реалізована значною мірою. Латвійська кредитна система, як і в інших країнах Балтії, становить до 40 кредитів на рік. За кількістю кредитів, така система, відповідно до болонських принципів, є суміжною з європейською системою кредитів (ECTS) – один латвійський кредит відповідає 1,5 ECTS кредитам [2]. Однак, законодавство цих країн дозволяє паралельне використання обох систем – національної системи та ECTS кредити [5].

Щодо студентської та викладацької мобільності, яка передбачена болонським процесом, то в балтійських країнах вона реалізується за рахунок програм EU TEMPUS, SOCRATES, ERASMUS, а також за підтримки, в рамках двосторонніх проектів, низки європейських країн. Відповідно до цих програм 10% студентів мають змогу навчатися семестр за кордоном саме завдяки однаковій наповненості кредитів ECTS в країнах ЄС [6]. Укладаються тристоронні угоди навчання – між студентом, ВНЗ, де він

навчається та закладом освіти іншої країни, який приймає на навчання. Вищі навчальні заклади мають можливість запрошувати викладачів з інших країн, а також самі проводити дослідження та стажування в іноземних ВНЗ [5].

Якість освіти є одним із пріоритетних завдань в реформуванні вищої освіти. Розвиток в цьому напрямку в країнах Балтії розпочався у 1994 р. із прийняттям Законодавчої програми реформ Ради Європи (QA). Принципи системи QA були розроблені спільно для Естонії, Латвії та Литви, і мали одну експертну базу. В рамках здійснення державного контролю за якістю надання освітніх послуг у 1995-1996 роках в кожній з країн створюються Центри оцінки якості вищої освіти. Акредитація ВНЗ із залученням зарубіжних експертів розпочалася з 1996 р. і продовжується до сьогодні. Таким чином, система забезпечення якості освіти в балтійських країнах не була створена Болонським процесом, а на момент підписання Болонської декларації вже функціонувала. Сьогодні країни Балтії щодо якості освіти випереджають ряд країн Європейського Союзу, їх додатки до дипломів визнаються на європейському ринку праці [6]. Створення єдиного європейського простору вищої освіти відкриє нові можливості для системи вищої освіти балтійських країн, зокрема підвищення привабливості їх ВНЗ у країнах Європейського Союзу та Східної Європи.

Аналіз реформування системи вищої освіти країн Балтії свідчить про реалізацію головних цілей Болонського процесу, а саме: перехід вищих навчальних закладів Литви, Латвії та Естонії до трирівневої системи підготовки фахівців (бакалавр–магістр–доктор); поступовий перехід від національних систем кредитів до загальноєвропейської системи кредитів ECTS; запровадження європейських додатків до дипломів; зростання мобільності студентів та викладачів; забезпечення контролю за якістю вищої освіти; ефективні структурні зміни у вищій освіті, зменшення розриву між академічною та професійною освітою; надання автономії вищим навчальним закладам.

В умовах інтеграції України до європейського освітнього простору, вивчення досвіду модернізації вищої освіти країн Балтії є досить актуальним. Сучасна національна вища освіта знаходиться на стадії реформування, принципи болонського процесу реалізовані не в повній мірі. Значним досягненням у цьому напрямку стало прийняття нової редакції Закону України «Про вищу освіту» у 2014 р., який, як ніколи раніше, наближує українську систему вищої освіти до європейських стандартів.

Джерела та література

1. Law on Education, adopted June 19, 1991 (text in Latvian) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.likumi.lv>
2. Andrejs Rauhvargers. Latvia in Bologna process: Report on the reforms in Latvia's higher education on the way towards European Higher Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aic.lv/bologna/Bologna/Reports/Countrep_03/Latvia.pdf

3. Pranas Žiliukas. The Implementation and Development of Bologna Process in Lithuanian higher Education. – Kaunas, 21 February 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ecdeast.tpu.ru/files/presentation/kaunas2011_ziliukas.pdf
4. Карпенко О.В. Упровадження Болонських принципів у контексті реформування системи освітніх послуг країн Балтії – Латвії, Литви та Естонії / О. В. Карпенко, Л. І. Самчук, О. В. Кривоносова // Педагогіка і психологія: наук. та інформ. Вісник, 2013. – №3. – С.91-98.
5. Implementation of bologna declaration in estonia in 1999-2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aic.lv/bologna/Bologna/Reports/Countrep_03/Estonia.pdf
6. Andrejs Rauhvargers. TEMPUS in Latvia – Impact study. – Riga, 2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apa.lv>

Оксана Гарєсва

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ЛЮДЬМИ, ЯКІ МАЮТЬ ОБМЕЖЕНІ ФУНКЦІОНАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ

Соціальна робота з людьми, які мають обмежені функціональні можливості є однією з важливих і пріоритетних сфер, у основі якої – правові аспекти соціального захисту населення, система державних і недержавних закладів і установ, форми, методи соціальної роботи, соціальні технології й технології соціальної роботи, зміст і специфіка яких визначається рівнем обмеження життєдіяльності людини, а також повноваженнями установ соціальної сфери, рівнем кваліфікації працівників, досвідом роботи, фінансуванням, ресурсами тощо [5, 338].

Інвалідність створює різні бар'єри. Обмеження, спричинені дефектами мають комплексний характер, тому вони тяжко піддаються компенсації. Насамперед це стосується фізичних обмежень чи ізоляції людини. Захворювання різних органів і систем заважають вільно пересуватися та орієнтуватися в просторі. Чинники зовнішнього середовища можуть поглибити або навпаки компенсувати вплив фізичних чи психічних захворювань людини [1, 193].

Проблему інвалідності вивчали: В.О. Азін, Л.Ю. Байда, О.В. Безпалько, О.В. Буров, Р.Х. Вайнола, О.В. Вакуленко, Я.В. Грибальський, І.Б. Іванова, І.Д. Зверєва, А.Й. Капська, М.П. Лукашевич, Ю.М. Найда, Т.В. Семигіна, С.В. Толстоухова, Л.Т. Тюптя, Є.І. Холостова, О.О. Яременко та ін.

Метою статті є висвітлення специфіки соціально-педагогічної роботи з людьми, які мають обмежені функціональні можливості.

Нині в Україні немає єдиного терміна стосовно осіб, що мають фізичні та психічні відхилення в здоров'ї. Так, у засобах масової інформації, спеціальній літературі вживаються поняття: інвалід, особи з обмеженими функціональними можливостями, люди з обмеженою дієздатністю, люди з особливими потребами, особи з вадами розвитку.